

Med pitemålet gör man sig förstådd

GAMMALSVENSKBY "Här hava våra fäder bott, arbetat, kämpat, hoppats, trott. Här har vi vår boning fått, med samma liv och samma lott. Här skall våra barn också en gång på våra stigar gå ..."

Elsa Utas Kozenko och Maria Norberg fångar åhöraren med sin gripande sång på svenska, om förfäderna som för snart 230 år sedan under jämmer och tårar bröt upp från Dagö i Estland och till större delen tvingades fotvandra 300 mil söderut, till en plats vid floden Djnepr i södra Ukraina.

Av de 1 200 svenskar som startade vandringen dog 800 under den strapatsrika färden, i något som skulle kunna kallas det sällsammaste svenska missöde vår historia känner till.

Elsa Utas och Maria Norberg är bägge födda i Sverige, dit föräldrarna med svensk hjälp emigrerade 1929 från Gammalsvenskby, undan förtryck och förföljelse. Men familjerna lockades 1931 tillbaka av de sovjetiska myndigheterna, där en grupp svenskar blivit kvar och trotsat förtrycket.

Elsa var då familjen lämnade Sverige tio månader gammal och Maria tre.

Av de drygt 800 som 1929 kom till Sverige återvände 250 och engagerades i ett kommuniststyrt jordbrukarkollektiv, Svedkompartija.

I Gammalsvenskby, vilken i dag officiellt heter Zmejevka och som grundlades 1782 av svenskarna, berättar nu de bägge kvinnorna minnen, många sorgsamma. Men trots att de nu bägge blivit 80 år blickar de ändå framåt och har en framtidstro.

Bidrag från Piteå

- Benen värker, huvudet värker, men tungan värker inte, säger Elsa Utas som har mycket att berätta om livet i byn, där mycket fortfarande är primitivt och osäkert.

Hon säger sig vara tacksam över att få besök från Sverige och kunna prata på sin gamla svenska dialekt. Hon berättar också att hon en gång fått tillfälle att besöka Sverige och sin gamla födelseplats.

Elsa, liksom Maria Norberg, pratar en dialekt som i mångt och mycket låter som pitebondska. Många av orden är lika. Samtalet blir så mycket enklare när konversationen hålls på bondska. Ord som exempelvis "nästgårds", "nalta", "huwejör", "illt" förenar den gamla Gammalsvenskbydialekten med pitebondskan.

Vattenkranen hemma på gården ger inte tillräckligt med vatten. Det fungerar inte bra med vattenförsörjningen i byn och gör livet litet mera komplicerat. De runt 150 invånarna med svenskt ursprung, av vilka ett 20-tal talar flytande svenska, skall nu få hjälp från Piteå för att få en bättre vattenförsörjning.

Men det finns även andra angelägna projekt för Elsa och Maria på ålderns höst. Kyrkan ligger dem bägge varmt om hjärtat. Problemet är kyrktaket. Det läcker in.

Trots att de själva varje månad, från några kronors pension, undvarar en slant till en framtida reparation av taket räcker det inte långt. Därför går också en hälsning till kyrkans folk i Piteå om hjälp.

Det får för övrigt Maria Norberg att, när den kvinnliga borgmästaren Natasja Visovskya, berättar om samhällets åtaganden och problem, höja rösten och klargöra att pengarna inte alltid placeras rätt.

- Döm tåla för mötje vä monn. Hä bli ållte lite djoort (De talar för mycket med munnen. Det blir alltid för litet gjort), säger hon med glimten i ögat.

Mjölkerskor

Både Elsa Utas och Maria Norberg har arbetat i det ryska kolchossystemet, varit mjölkerskor och mjölkat kor tre gånger om dagen året runt, skött föräldrar och svärföräldrar och sin egen familj.

Maria Norberg inflikar att hon under Stalintiden hade sin svärfar i fängelse.

- I hav trei ban å fiir bananban (Jag har tre barn och fyra barnbarn) inflikar Elsa, på sin svenska dialekt.

Under andra världskriget fick Elsa och Maria med sina familjer lämna allt. De evakuerades från byn och hamnade i Tyskland och blev kvar där i två år. Efter kriget sände de sovjetiska myndigheterna flera av byborna till arbetsläger i Sibirien.

Såväl Elsa som Maria berättar om tider under sovjetstyret då det var förbjudet att tala svenska i byn. Utomhus talades det ryska och ukrainska. Men hemmavid, inomhus, höll man dock fast vid det svenska språket.

Sjunger gärna

De två kvinnorna är, trots allt sorgligt de fått vara med om, fulla av livsglädje. De sjunger gärna. Denna varma septemberdag med svenskt besök bjuder de på svenska sånger. Det bästa av mat och dryck finns på bordet. Vodkan tillhör deras kultur.

Säkerligen har det sprungits runt och samlats ihop till ett dignande matbord, men det nämner man inte. För ingen frågar ju om det.

"Bottnom upp"

Maria skålar två gånger i små glas med vodka.

- Men hä få it bli mäjr för då bli i så huwejör, säger hon med ett skratt.

Elsa tar en betydligt mindre mängd

- Annars bli hä så illt wä åola, säger hon och avrundar, sedan hon tömt sitt lilla glas, med orden:

- Bottnom upp!

Sedan sjunger hon vers efter vers av svenska sånger, allt ur minnet.

Innan vi skiljs åt stämmer Maria Norberg och Elsa Norberg upp den svenska nationalsången vilken inte avrundas med orden "jag vill leva, jag vill dö i Norden", utan "jag vill dö på jorden".

Jan Lundquist

jan.lundquist@pitea-tidningen.se

0911-645 24

Publicerad 23 september 2011